

12ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φοιτητών
Αρχαιολογίας

*Σώμα και Ψυχή στην Αρχαιότητα
- Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*

ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 18- 19- 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2024

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αγαθαγγελίδου Ραφαέλα
Βεργιώτη Ιωάννα
Ζάχαρης Αστέριος Ραφαήλ
Ζουλούμης Παναγιώτης
Κράτση Αθηνά
Λάππα Γεωργία
Μπιλιώνη Δέσποινα
Νάστου Χριστίνα
Ντόντης Δημήτριος
Παντελή Σταυρούλα
Πετράς Ραφαήλ
Πιλαβίδου Σοφία
Τραχήλης Αθανάσιος
Χατζόγλου Άννα-Μαρία

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αβραμίδου Αμαλία (Αναπληρώτρια Κλασικής Αρχαιολογίας)
Μπουσές Σταμάτιος (Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας – Παπυρολογίας)
Ουρέμ – Κώτσου Χριστίνα – Ντουσάνκα (Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας)
Παπαγεωργοπούλου Χριστίνα (Καθηγήτρια Φυσικής Ανθρωπολογίας)
Πετρόπουλος Ηλίας (Καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας και Αρχαιολογίας)
Σγουρόπουλος Κυριάκος (Ε.ΔΙ.Π. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας, Δ.Π.Θ.)
Στρατηγόπουλος Δημοσθένης (Αναπληρωτής Καθηγητής Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Γραμματείας - Ελληνικής Παλαιογραφίας)
Τσιγάρας Γεώργιος (Καθηγητής Ιστορίας της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής τέχνης)
Τσομής Γεώργιος (Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας – Ειδικότητα: Λυρική Ποίηση, Επική Ποίηση, Πρόσληψη της αρχαιότητας στο μουσικό θέατρο και τη νεώτερη και σύγχρονη ευρωπαϊκή και αμερικανική λογοτεχνία)
Farrington Andrew (Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας)
Φάσσα Ελένη (Επικουρη Καθηγήτρια Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Ιστορίας)

ΧΩΡΟΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ

Αίθουσα Α

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ιατρική, Πρακτικές και Εργαλεία	3
Διαταραχές, Δυσμορφίες και Παθολογίες	7
Παρουσίαση Επιτοίχιων Ανακοινώσεων: Σώμα και Ψυχή – Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις	11
Ίαση και Ιεροί Χώροι Θεραπείας	14
Σχέσεις ίασης, θεραπείας και μαγείας στην αρχαιότητα	18
Παραγωγή και Διατροφή από την προϊστορία στην αρχαιότητα	22
Αθλητισμός και Διατροφή	25
Απεικονίσεις και Ερμηνείες του σώματος και της ψυχής στην τέχνη, τις γραπτές πηγές και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα	28
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	31

Ιατρική, Πρακτικές και Εργαλεία

Φελεκίδη Μαίρη, ΕΚΠΑ

Η ιατρική στην Πτολεμαϊκή Αίγυπτο υπό το φως των παπύρων

Η εργασία καλείται να παρουσιάσει μαζί με την παρουσίαση Power Point που την συμπληρώνει την ανάπτυξη της επιστήμης της ιατρικής κατά την διάρκεια της βασιλείας της Αιγύπτου από τους Πτολεμαίους. Αξιοσημείωτο θεωρώ πως είναι το γεγονός ότι με τόσο φτωχό υλικοτεχνικό πολιτισμό οι άνθρωποι κατάφεραν να αντλήσουν συμπεράσματα και να δημιουργήσουν έννοιες οι οποίες κυριαρχούν ακόμη και στην σύγχρονη ιατρική. Η ανακοίνωση αυτή περιλαμβάνει την ιστορία της ιατρικής με αναφορές στις σχολές των Ερασίστρατου και του Ηροφίλου, την ανάπτυξη της φαρμακολογίας που μαρτυρούν οι πάπυροι και λογοτεχνικά κείμενα της εποχής (PSI V 413, Αλεξιφάρμακα) καθώς και παπυρικές μαρτυρίες που φέρουν φόρους που σχετίζονται με την παροχή ιατρικής περίθαλψης και ιατρικές συνταγές (PSI IV 371, P. Hamb. II 171). Ακόμη, η εργασία θα περιλαμβάνει την αναφορά σε θεούς προστάτες της ιατρικής όπως ήταν ο Σέραπις (ή Σάραπις), η Ίσιδα και άλλοι. Επίσης, συμπεριλαμβάνεται και ο ναός των Φιλών στον οποίο οι άνθρωποι έκαναν εκκλήσεις για ζητήματα που σχετίζονταν με την γονιμότητα και την θεραπεία ασθενειών. Τέλος, θα γίνει μία αναφορά στις γυναίκες μαιές που κατά την λατινική ορολογία εμφανίζονται ως obstetrices και είναι γνωστές μέσω των κωμωδιών του Πλαύτου, γιατρούς και τις τιμητικές επιγραφές της ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής προς τιμήν τους.

Μαρή Μαρίνα, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τρυπανισμός: Μία εισαγωγή στις απαρχές της χειρουργικής

Πότε κι γιατί ο άνθρωπος χρησιμοποίησε το νυστέρι ;Οι απαρχές της χειρουργικής και της συμβατικής ιατρικής πότε εμφανίζονται; Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα περιορίστηκε στον τρυπανισμό. Στην τεχνική αυτή εντοπίζονται οι απαρχές της χειρουργικής και συγκεκριμένα, της ιατρική που ο Wilhelem Wagner (1848-1890) ονόμασε κρανιοτομή.Ουσιαστικά, επρόκειτο για μία διαδικασία διάτρησης του ανθρώπινου κρανίου σε εν ζωή άτομα, αποσκοπώντας κατά κύριο λόγο στην ίαση νοσούμενου. Το πρώτο εύρημα εντοπίστηκε στο Cuzco του Περού από τον Ephraim G. Squier. ΟPaul Broca δεχτηκε να μελετήσει το κρανιο απέδειξε ότι η διάτρηση είχε πραγματοποιηθει σε ενα έμβιο όν , διότι παρατήρησε σημαδια επούλωσης. Στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι η μέθοδος αυτή εντοπίζεται ήδη από την Επιταλαιολοθική Ρωσία και συνεχίζει την πορεία της σε ενα εκτενές γεωγραφικό εύρος έως και την εμφάνιση της συμβατικής σύγχρονης ιατρικής.Η παρoυσα έρευνα αποτελεί μια εισαγωγή στον τρυπανισμό και θα συμπεριληφθουν ευρήματα της νεολιθικής περιόδου, που κι εμφανίζεται ένας μεγαλύτερος αριθμός μελετών περίπτωσης και θα περιοριστεί σε ευρήματα στην Ευρασία, δίνοντας έμφαση στον τρόπο πραγμάτωσης της διαδικασίας αλλά και στην αναζήτηση όχι μόνο του πώς αλλά και του γιατί ο άνθρωπος επέλεξε να κάνει τέτοιου βεληνεκούς επεμβάσεις.Σε δεύτερο χρόνο, εφόσον η ορολογία και ο στόχος της έρευνας διευκρινιστούν, ακολουθεί η παρουσίαση ενδεικτικές μελετών περιπτώσεως, ούτως ώστε μέσω αυτών να γίνει μνεία τόσο στα χαρακτηριστικά των σκελετικών καταλοίπων, λόγου χάριν φύλο, ηλικιακή ομάδα, παλαιοπαθολογική εικόνα,αλλά κι να παρατεθούν οι θεωρίες και οι υποθέσεις εργασίας σχετικά με την μέθοδο του τρυπανισμού.Πιο συγκεκριμένα , το νεολιθικο νεκροταφείο Vornigi II στην Ρωσία η θέση Eira Pedrinha στην Πορτογαλία και η θέση Fuijia στην Κίνα και στην Ουκρανία καθώς και θα δώσουν τα στατιστικά στοιχεία και τα τεκμήρια για την αιτιολόγηση την εμφανισης αυτής της μεθόδου, δηλαδή εάν εμφανίστηκε για να θεραπεύσει ψυχικά ή παθολογικά νοσήματα, έχει συζητηθεί και η χρήση τμημάτων κρανίου για τελετουργικούς σκοπούς πράγμα που επιβεβαιώνει και η ανεύρεση σχετικών ευρημάτων που χρησιμοποιούνταν ως φυλαχτά. Επιπροσθέτως τα εθνογραφικα δεδομένα προσφέρουν μια πιο σφαιρική εικόνα αναφορικά με τον σκοπό της χρήσης του τρυπανισμού.Κλείνοντας, αυτό που επιδιώκεται να συζητηθεί είναι αφενός το να γίνει αντιληπτό το αίσθημα μέριμνας και προσφοράς στον συνάνθρωπο και κατ'επέκταση στην κοινωνία και αφετέρου η προοπτική για την διεξαγωγή πιο ενδεδλεχών μελετών.

Κοτσάνου Ηρώ, ΕΚΠΑ

Αρχαιολογικά κατάλοιπα εργαλείων. Η χρήση και η ερμηνεία αυτών από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την ελληνιστική περίοδο στην Μεσόγειο

Η διάθεση εργαλείων στην καθημερινότητα των ιατρών ως βοηθητικά μέσα για την περίθαλψη και την φροντίδα των ασθενών είναι σημαντική. Παρόλα αυτά η έρευνα και ο εντοπισμός αρχαιολογικών καταλοίπων είναι αρκετά περιορισμένος για την εκτεταμένη αυτή περίοδο. Εντοπίζονται εργαλεία σε διάφορες ταφές όπως στο Ναύπλιο και την Ιαλυσό της Ρόδου αλλά και στην Έφεσο και την Κολοφώνα της Μικράς Ασίας . Αυτά τα παραδείγματα αν και συνοπτικά αναδεικνύουν την σημασία που είχαν τα εργαλεία ώστε να χρησιμοποιηθούν ως κτερίσματα ταφών. Τα εργαλεία αυτά αποτελούνταν από νυστέρια κατά κύριο λόγο ,πριόνια, μοχλούς οστών, χειρουργικά άγκιστρα, βελόνες , λαβίδες , τανάλιες, καυτήρες ,μήλες αλλά και βεντούζες. Οι παραλλαγές και ο αριθμός των εργαλείων με τις διαφοροποιήσεις τους , μαζί με τα υπόλοιπα θεραπευτικά μέσα εξυπηρετούν τον ιατρό ή την μαία ώστε να ολοκληρώσει την θεραπεία με το μέγιστο , καλύτερο αποτέλεσμα. Επιπρόσθετα πέρα από τα αρχαιολογικά ευρήματα σημαντικό ρόλο έχουν και οι γραπτές πηγές με χαρακτηριστικά παραδείγματα τον Κέλσο και τον Παύλος τον Αιγινήτη. Καταληκτικά ο ρόλος των εργαλείων ήταν βοηθητικός για την κατάλληλη νοσηλεία και φροντίδα των ασθενών ενώ κρίνονταν απαραίτητος για την διευκόλυνση στο έργο των ιατρών.

Κεσσίδης Αλέξανδρος

**Ιστορική αναδρομή της επιδημίας των λοιμωδών νοσημάτων στο
διάβα του χρόνου**

Η ιστορία της ανθρωπότητας είναι στενά συνδεδεμένη με την πορεία των λοιμωδών νοσημάτων, οι οποίες εκδηλώνονται ως επιδημικές εκρήξεις, μεγάλες επιδημίες ή ακόμα και πανδημίες. Οι επιπτώσεις τους είναι πολύπλευρες, δεν προκαλούν μόνο μαζικούς θανάτους, αλλά και, ψυχοκοινωνικές, και οικονομικές κρίσεις. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η βιβλιογραφική ανάλυση επιδημιών στη Ελλάδα. Ο όρος επιδημία (από τις ελληνικές λέξεις επί [ον] και δήμος demos [άνθρωποι], που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ως ιατρικός όρος από τον Ιπποκράτη ως τίτλο μιας από τις διάσημες πραγματείες του «Περί Επιδημιών» [1,2]. Τα δεδομένα που περιγράφονται από τον Έλληνα ιστορικό Θουκυδίδη, σχετικά με την αιτία της λοίμωξης που κατέστρεψε την Αθήνα το 430-426 π.Χ. υποδεικνύουν τη διασπορά της πανώλης από την Αφρική [3]. Παρά τη λεπτομερή περιγραφή του Θουκυδίδη, μέχρι σήμερα οι ερευνητές δεν συμφωνούν για την ταυτότητα της λοίμωξης. Μια πλειάδα παθογόνων έχουν ενοχοποιηθεί στην εμφάνιση και εξάπλωση της νόσου, όπως ιός του Έμπολα, *Salmonella enterica* serovar Typhi και άλλα [4]. Η εφαρμογή νέων τεχνικών, με τη ανίχνευση του DNA στο οδοντικό πολτό ανέδειξε την ύπαρξη του γενετικού υλικού του μικροοργανισμού *Salmonella Typhi*, που ενοχοποιήθηκε ως αιτία επιδημίας [5]. Η διασπορά της πανώλης στον Ελλαδικό χώρο περιγράφεται αρκετές φορές στο διάβα του χρόνου. Η πιο γνωστή ιστορικά ως «Justinianic Plague» περιγράφεται η πανδημία βουβωνικής πανώλης στην Ύστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η οποία εμφανίζεται για πρώτη φορά το 541 μ.Χ. Η πανδημία εμφανίστηκε κατά κύματα σε διάφορες περιοχές τελειώνοντας περίπου το 750 μ.Χ [6]. Το 19ο και 20ο αιώνα περιγράφονται λοιμώξεις από ελονοσία, χολέρα, λέπρα, φυματίωση και άλλα νοσήματα στο Ελλαδικό χώρο [7,8]. Τελευταία επιδημία που έπληξε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένου και την Ελλάδα ήταν ο COVID-19 [9].

Διαταραχές, Δυσμορφίες και Παθολογίες

Ανδαβόγλου Σταυρούλα, Γεωργιτσόπουλος Άγγελος, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Παλαιοπαθολογίες στην Παλαιολιθική: Περιπτώσεις αγωγής και φροντίδας τραυμάτων και ασθενειών στο γένος Homo και άλλους ανθρωπίδες

Η υγεία και η διατήρησή της αποτελεί για τους σύγχρονους ανθρώπους κύριο μέλημα και ένα από τα σημαντικότερα αγαθά. Για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν γνωρίζαμε σχεδόν τίποτα για τις απαρχές της ιατρικής και φαρμακευτικής φροντίδας. Πότε ακριβώς οι πρώτοι άνθρωποι άρχισαν να φροντίζουν τα τραύματά τους και των συνανθρώπων τους; Κατείχαν τις γνώσεις για την χρήση φυτών με φαρμακευτικές ιδιότητες; Ήταν ο ανατομικά σύγχρονος άνθρωπος (Homo sapiens) το μόνο ανθρώπινο είδος που ανέπτυξε μια τέτοια συμπεριφορά; Νέα αρχαιολογικά δεδομένα, από διάφορες θέσεις της Αμερικής, της Ασίας και της Ευρώπης, μαρτυρούν μια νέα εικόνα για την εμφάνιση και εξέλιξη της σύγχρονης ιατρικής φροντίδας. Η νέα εικόνα που άρχισε να σχηματίζεται τις τελευταίες δεκαετίες, υποδηλώνει πως η εμφάνιση της συνεργατικότητας και του αλτρουισμού μεταξύ των μελών μιας ομάδας ανάγεται στα 1,8 εκατομμύρια χρόνια BP, και ακόμη παλαιότερα, στις απαρχές της εξάπλωσης του γένους Homo εκτός της Αφρικανικής Ηπείρου. Ο Homo sapiens, δεν ήταν το πρώτο είδος ανθρώπου στο οποίο παρατηρούμε φροντίδα και αγωγή τραυμάτων και ασθενειών, αλλά και οι κοντινότεροι συγγενείς μας όπως οι Νεάντερταλ (Homo neanderthalensis) και άλλα πρωτεύοντα, παρουσιάζουν μια πιο σύνθετη συμπεριφορά από ότι νομίζαμε. Τα αρχαιολογικά, οστεολογικά, παλαιοβοτανικά και εθνογραφικά δεδομένα, μαρτυρούν μια ιδιαίτερη γνώση και εξοικείωση με την χρήση φυτών με φαρμακευτικές ιδιότητες, γνώση της ανατομίας (με πιθανούς και σκόπιμους ακρωτηριασμούς άκρων) και μέριμνα για τα αδύναμα και άρρωστα μέλη της ομάδας, μια συμπεριφορά που για πολύ καιρό αποδίδαμε και ταυτίζαμε μόνο στους σύγχρονους ανθρώπους. Η παρούσα ανακοίνωση, βασισμένη στην μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας, αποσκοπεί στην διερεύνηση των περιπτώσεων τραυματισμών σε σύγχρονους και πρώιμους ανθρωπίδες, και της πιθανής επούλωσής τους, όπως αποτυπώνονται στην αρχαιολογική καταγραφή και το αρχείο απολιθωμάτων. Ακόμη, διερευνά την αξιοποίηση φυτών με φαρμακευτικές ιδιότητες και την παροχή αγωγής και φροντίδας, σε κάποιες περιπτώσεις με χρήση πρώιμων ιατρικών πρακτικών, ως απόδειξη αλτρουισμού μεταξύ των μελών της ομάδας. Λέξεις -κλειδιά: Homo neanderthalensis, Homo sapiens, τραυματισμοί, θεραπεία αλτρουισμός

Miksch Ylva, University of Regensburg, Institute of History

Health and status in early neolithic Europe – Perspectives from the LBK burial grounds of southern Germany

The burial grounds of the Linearbandkeramik (LBK) offer insights into the social structure of Europe's first neolithic culture. Several studies have been done illuminating the relationship between the status of the interred individuals, indicated through grave goods, and their gender, as well as age. However, the health of these individuals has rarely been included in these observations and is often left out of publications. That is in spite of the longstanding belief that the social status of an individual links back to their health, granting them or limiting their access to certain foods, treatments and services. The aim of this study is threefold: Firstly, a general observation of the pathologies of the individuals in relation to their age and gender helps to anchor the region of southern Germany in the demographic health transition of Europe during the early stages of neolithization. Secondly, through examining the catalogs of several LBK burial grounds, the pathologies of the dead are compared to their wealth indicated through the goods furnishing their graves, especially those indicating a heightened status or special activity. Thirdly, the findings of the burial grounds are compared to the pathologies of irregular settlement burials of the LBK who are often believed to contain people of unusual social standing. Even though certain pathologies are spread relatively universally throughout the LBK population, several differences can be observed, stressing the diversity of health and status relations in LBK communities, both on a regional and social level. However, due to the incomplete standard of publication, the significance of the results must be seen as limited. Further research is needed to examine the relationship between health and status in the early neolithic communities of Europe.

Γεωργίου Ευθυμία, ΕΚΠΑ

Δύσμορφοι νεκροί: τα σώματα του περιθωρίου στον Αρχαίο Ελληνικό Κόσμο

Η μελέτη των σκελετικών καταλοίπων παρέχει την ευκαιρία να εντοπιστούν αρχαιολογικά άτομα με σώματα διαφορετικά του «κανονικού», νεκροί με δυσμορφίες, που έλαβαν μεταχείριση διαφορετική μετά θάνατον -αλλά και εν ζωή. Ειδικότερα, η ανακοίνωση αυτή στοχεύει στην κατανόηση των κοινωνικών ταυτοτήτων των δύσμορφων νεκρών του αρχαίου ελληνικού κόσμου με βάση αφενός, τη θεωρία των αποκλίνουσων ταφών για τους νεκρούς του περιθωρίου και το ιδιαίτερο οντολογικό τους στάτους όπως αυτό εκδηλώνεται στις τελετές διάβασης, και αφετέρου, με βάση τις μελέτες υλικού πολιτισμού, όπου το σώμα διακρίνεται για τις υλικές του ιδιότητες (materiality). Οι νεκροί με δυσμορφίες κατανοούνται ως οι αποκλίνοντες νεκροί (deviant personae) που λαμβάνουν ταφικές τιμές διαφορετικές από τις επικρατούσες της περιόδου και της περιοχής και, συχνά, παραμένουν στο μεθόριο των δύο κόσμων (liminal personae). Κατά τη διάρκεια της ταφικής τελετουργίας, επαναπροσδιορίζεται και χειραγωγείται ενεργά η ταυτότητά τους σε ένα διαλεκτικό πλαίσιο εξουσίας. Ταυτόχρονα, τα σκελετικά κατάλοιπα επιτρέπουν την ανασύνθεση των κοινωνικών και πολιτισμικών πρακτικών στις οποίες μετείχαν κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Στη συνέχεια, εξετάζονται δύο μελέτες περίπτωσης. Η πρώτη αφορά νεκρό άνδρα που βρέθηκε σε πηγάδι της Πρώιμης Γεωμετρικής στο εν άστει Ελευσίον, ο οποίος έπασχε ενδεχομένως από σωματικές και ψυχικές δυσλειτουργίες. Η δεύτερη αφορά στα σκελετικά κατάλοιπα 450 νεογέννητων σε πηγάδι της Αρχαίας Αγοράς της Ελληνιστικής περιόδου, τα οποία πέθαναν πρόωρα και κάποια έφεραν γενετικές δυσμορφίες. Οι νεκροί σε πηγάδια ερμηνεύονται ως deviant social personae με χαμηλή κοινωνική εκτίμηση, ως «νεκροί από την άκρη της πόλης», ενώ η μελέτη των σκελετικών τους καταλοίπων παρέχει μία διεισδυτική ματιά στις πρακτικές που τους διαμόρφωσαν στη διάρκεια της ζωής τους, αλλά και μετά θάνατον ως υλικό «προς απόρριψη». Συμπερασματικά, η ταφική αρχαιολογία, μέσω της μελέτης του αρχαιολογικού σώματος ως υλικού με τη συμβολή της κοινωνικής και ανθρωπολογικής θεωρίας, παρέχει εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης της κοινωνικής και συμβολικής θέσης των ατόμων που περιθωριοποιήθηκαν κατά την αρχαιότητα λόγω του σώματός τους.

Παπαγιάννη Βίκη, ΕΚΠΑ

Ανάγνωση της συναισθηματικής διαταραχής μέσα από τα σκελετικά κατάλοιπα

Έπασχαν από μελαγχολία, κρίσεις άγχους και ψυχικές ασθένειες οι αρχαίοι Έλληνες; Μπορεί ο κλάδος της οστεοαρχαιολογίας να συμβάλει στην κατανόηση της ψυχικής υγείας στην αρχαιότητα; Η έννοια της ψυχής, η σχέση της με το σώμα και οι πιθανές διαταραχές της έχουν απασχολήσει όλους τους πολιτισμούς κατά τη διάρκεια των αιώνων. Από τους Αιγύπτιους ιερείς και τους Αφρικανούς σαμάνους μέχρι τον Αριστοτέλη και τον Ιπποκράτη, οι ψυχικές νόσοι αποτέλεσαν πεδίο συζήτησης, προβληματισμού και προκαταλήψεων. Με φυλακτά και μαγικές φράσεις, δοξασίες και δεισιδαιμονίες, οι άνθρωποι προσπάθησαν να τις κατανοήσουν και να τις θεραπεύσουν. Από τον 19ο αιώνα η θεμελίωση της νευρολογίας και της ψυχιατρικής, άνοιξε έναν καινούργιο δρόμο κατανόησης σε ένα πεδίο στο οποίο μέχρι τότε κυριαρχούσαν η θρησκεία, τα τελετουργικά και οι λαϊκές πρακτικές. Ο ορισμός της ψυχικής ασθένειας διαφέρει ανά εποχή. Τυπικά, υποδηλώνει την ύπαρξη μιας νοητικής ή συναισθηματικής διαταραχής που επηρεάζει αρνητικά την ψυχική υγεία και τη συμπεριφορά του ατόμου. Μέσα από παλαιοπαθολογικά ευρήματα, θα εστιάσουμε στις οργανικές ασθένειες με νευρολογικά χαρακτηριστικά που οδηγούν σε ψυχικές διακυμάνσεις και αλλοιώνουν τη συμπεριφορά του πάσχοντα. Στη γραμματεία, εντοπίζουμε χαρακτηρισμούς όπως «μανιακός», «σεληνιασμένος» και «υστερικός». Με την παρούσα ανακοίνωση, θα διερευνήσουμε τις πιθανές αλλαγές στη συμπεριφορά που προέρχονται από οργανικές ασθένειες, οι οποίες δεν μπορούσαν να διαγνωστούν με ακρίβεια (π.χ. σύφιλη, δηλητηρίαση από υδράργυρο, επιληψία). Θα παρουσιάσουμε την κλινική εικόνα των ασθενειών αυτών όπως την συναντάμε στην οστεοαρχαιολογία, ενώ θα αναφερθούμε και στον τρυπανισμό, ως μέθοδος θεραπείας, που στόχευε στην αποσυμπίεση του εγκεφάλου από τα συμπτώματα. Θα επισημανθούν επίσης, οι αντιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος και οι επιπτώσεις αυτών στην ψυχοσύνθεση του ατόμου. Μέσα από τα παραπάνω, θα συμπεράνουμε πως υπαρκτή οργανική συμπτωματολογία, παρερμηνευόταν εις βάρος του ασθενή, με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση.

Παρουσίαση Επιτοίχιων Ανακοινώσεων: Σώμα και Ψυχή – Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις

Ιωάννα Δρόσου, ΑΠΘ

Από την Προϊστορία στην Ιατρική: Ανακαλύπτοντας την Ίαση

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί μια αρχαιολογική προσέγγιση του όρου “Ίαση”, των μορφών που πήρε καθώς και των συμφραζομένων που έλαβε ανά περίοδο ή εξελικτικά κατά την πάροδο του χρόνου. Η αναδρομή αυτή, μέσω τεκμηρίων όπως ευρήματα από ανασκαφές, εκθέματα μουσείων θα επιχειρήσει μια επισκόπηση της εξέλιξης των θεραπευτικών πρακτικών. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητη μια σύντομη διαδρομή στο τρίπτυχο Υγεία, Νόσος, Ίαση. Πρωταρχικό μέλημα του ανθρώπου από την αφετηρία της ύπαρξής του, ήταν η αναζήτηση των αιτιών που προκαλούν τη Νόσο, η ανεύρεση τρόπων αντιμετώπισης της και γενικότερα η επίτευξη και διατήρηση της Υγείας του. Ο Ιπποκράτης αναφερόμενος στην επιληψία ή Ιερή Νόσο αναφέρει ότι δε διαφέρει από τις άλλες αρρώστιες, αλλά ότι έχει ίδια φύση και προέλευση με αυτές. Υπό το πρίσμα αυτό, μαχόμενος τα αίτια των ασθενειών προσπαθεί να θεραπεύσει τη Νόσο αποκαθιστώντας τη ευκρασία, την ισορροπία δηλαδή των χυμών του σώματος (αίμα, φλέγμα, κίτρινη και μέλανα χωλή). Η Ίαση, λοιπόν, λαμβάνει διάφορες μορφές εξελικτικά. Στην ελληνική μυθολογία-κοσμογονία η γέννηση της Αθηνάς πραγματοποιείται με την επέμβαση του Ηφαίστου, ο οποίος με τσεκούρι χτυπά στο κεφάλι τον Δία για να τον απαλλάξει από την κεφαλαλγία. Μαρτυρίες για αντιμετώπιση τραυμάτων υπάρχουν ήδη από τη Νεολιθική εποχή και την εποχή του Χαλκού με χρήση θεραπευτικών φυτών και τη μέθοδο του τρυπανισμού (κρανιοανάτρηση). Κατά την Ομηρική ιατρική απαντώνται μαρτυρίες για περιποιήσεις πολεμικών τραυμάτων με φυτικά φάρμακα, επιδέσεις και χειρουργικές επεμβάσεις. Στην Θεουργική ιατρική, η Ίαση επιτυγχάνεται μέσα από θεούς-θεραπευτές (Ασκληπιός, Αμφιάραος) ή ήρωες-θεραπευτές με την διαδικασία της εγκοίμησης. Τέλος, κατά την επιστημονική ιατρική (Ιπποκράτης) η θεραπεία επιτυγχανόταν μέσα από την ορθολογική ιατρική (χειρουργική). Μέσα από αυτή την αναδρομή των μεθόδων Ίασης και των αντικειμένων που τα εκπροσωπούν, θα γίνει κατανοητή η προσέγγιση και αντιμετώπιση της Νόσου, οι μορφές που έλαβαν οι πρακτικές Ίασης καθώς και οι νοσηματοδοτήσεις που αποδίδονταν σε αυτές εξελικτικά κατά την πάροδο του χρόνου.

Ζαχαράκη Αικατερίνη, Κυριακέα Φωτεινή-Δέσποινα, ΔΠΘ
Σωματική Περιποίηση και Καλλωπισμός στην Αρχαία Ελλάδα

Στην αρχαία Ελλάδα, η σωματική περιποίηση και ο καλλωπισμός είχαν σημαντική συμβολική και κοινωνική αξία. Οι αρχαίοι Έλληνες θεώρησαν τη φροντίδα του σώματος ως έναν τρόπο να εκφράσουν την αρμονία και την αρετή τους. Η ομορφιά δεν ήταν μόνο ζήτημα εξωτερικής εμφάνισης, αλλά συνδέθηκε άμεσα με την ηθική και την πνευματική κατάσταση του ατόμου. Οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν φυσικά συστατικά όπως λάδια και αρωματικά για τη φροντίδα του δέρματος και τη διατήρηση της υγρασίας του. Τα λάδια από ελιές, σε συνδυασμό με βότανα και άνθη, είχαν επίσης θεραπευτικές ιδιότητες. Τα λουτρά ήταν σημαντική κοινωνική δραστηριότητα και ένας τρόπος για την αποτοξίνωση του σώματος και την ευεξία. Στις παλαιότερες και τα γυμνάσια, οι αθλητές άλειφαν το σώμα τους με λάδι πριν και μετά την άσκηση, προάγοντας τόσο την υγιεινή όσο και την ευρωστία. Η καλλωπιστική τέχνη περιλάμβανε τη χρήση κοσμημάτων και την ενδυματολογία, που ενίσχυαν την εμφάνιση και την κοινωνική ταυτότητα. Τα κοσμήματα, όπως βραχιόλια, δαχτυλίδια και περιδέραια, ήταν συχνά από πολύτιμα μέταλλα και λίθους, ενώ τα ενδύματα από λεπτά υφάσματα, συχνά διακοσμημένα με περίτεχνα σχέδια, αντανakλούσαν την κοινωνική θέση του ατόμου. Επίσης, η φροντίδα του σώματος ήταν συνδεδεμένη με την πνευματική αρμονία και την εσωτερική ευημερία. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι η φροντίδα του σώματος συμβάλλει στην ισορροπία του ανθρώπου και στην αρμονία του με τον κόσμο γύρω του. Η περιποίηση δεν ήταν μόνο θέμα υγείας αλλά και μια διαδικασία που συνέβαλλε στην αυτογνωσία και την προσωπική ανάπτυξη. Τελικά, η σωματική περιποίηση και ο καλλωπισμός στην αρχαία Ελλάδα αντιπροσώπευαν πολύ περισσότερα από απλές πρακτικές ομορφιάς και υγιεινής αντικατόπτριζαν την κοσμοθεωρία και τις αξίες μιας αρχαίας κοινωνίας που θεωρούσε την ολοκληρωμένη φροντίδα του ανθρώπινου σώματος ως βασικό στοιχείο της ευημερίας και της αρμονίας.

Μαυρίκου Μαργαρίτα, Παπάζογλου Ιούλιος, ΕΚΠΑ

Θεοί Θεραπευτές και Χώροι Ίασης

Μια πολύ σημαντική κατηγορία θεών της αρχαιότητας είναι οι θεραπευτές. Οι αρχαίοι Έλληνες είναι γνωστό ότι ασχολούνται σε καθημερινή βάση με την πνευματική και την σωματική τους υγεία, την οποία θεωρούσαν το ένα από τα δύο βασικά συστατικά της ανθρώπινης ζωής μαζί με το νου όπως παρουσιάζεται και στην πολύ γνωστή αρχαία έκφραση {νους υγιής εν σώματι υγιεί.} Ξεκινώντας λοιπόν το ταξίδι στον χώρο της ιατρικής κατά την αρχαιότητα, θα πρέπει να αναφερθούμε πρωτίστως στον Ασκληπιό όπου ήταν θεός της Ιατρικής και λατρευόταν σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Ο Ασκληπιός μαθήτευσε κοντά στον κένταυρο Χείρωνα. Είναι σημαντική μορφή τόσο για τη σχέση του με τη θεραπεία όσο και για τη σχέση του με τη διδασκαλία των ηρώων. Επιπροσθέτως, στην ελληνική μυθολογία με το όνομα Παιώνας είναι γνωστός ένας θεός, όπου στα ομηρικά έπη παρουσιάζεται ως θεραπευτής θεός και θεραπεύει τον τραυματισμένο Άδη. Ο Παιώνας γιάτρευε με τη βοήθεια βοτάνων και ονομαζόταν «πολυφάρμακος Παιών». Βαθμιαία ο Παιώνας ταυτίσθηκε με τον θεό Απόλλωνα. Κλείνοντας με τους θεούς-θεραπευτές, θα αναφερθούμε στα τέκνα του Ασκληπιού. Αρχικά, ο Ποδαλείριος ήταν γνωστός γιατρός, προστάτης της «επιμελουμένης τα εσωτερικά νοσήματα» Ιατρικής, δηλαδή της σημερινής Παθολογίας. Επιπλέον, ο Μαχάων ήταν μυθικός ιατρός, προστάτης της χειρουργικής. Επίσης, η Ακεσώ θεωρήθηκε ως η θεά της διαδικασίας επούλωσης. Το όνομα της έχει τη ρίζα του στο αρχαίο ρήμα ακέομαι, που σημαίνει θεραπεύω. Η Πανάκεια ήταν συνυφασμένη με την έννοια της θεραπείας (ή βοτανοθεραπείας) επί πάσας νόσου. Τέλος, η Ιασώ ήταν συνυφασμένη με την «ιερή» έννοια της Ίασης. Οι θεότητες αυτές θα έπρεπε να έχουν και τους κατάλληλους χώρους Ίασης, έτσι λοιπόν σε πολλά μέρη της αρχαίας Ελλάδας οι κάτοικοι είχαν δημιουργήσει χώρους Ίασης τους οποίους επισκέπτονταν με σκοπό την Ίαση τους. Ένας τέτοιος χώρος ήταν το ασκληπιείο Αθηνών το οποίο βρισκόταν στη βάση του βράχου της ακρόπολης. Ήταν ένας μικρός ναός Ασκληπιού όπου ήταν χώρος διανυκτέρευσης των ασθενών περιμένοντας το βράδυ τις οδηγίες για να γιατρευτούν από τον Ασκληπιό. Στο βάθος του ιερού βρίσκεται μια πηγή με νερό για κάθαρση ενώ στην άκρη του υπάρχει ένας λάκκος που έριχναν τα υπολείμματα των θυσιών. Το πιο γνωστό από τα ασκληπιεία ήταν αυτό της Επιδάουρου, έγινε το πιο γνωστό λόγω των πολλών και σοβαρών περιπτώσεων που γιατρεύτηκαν εκεί. Διαθέτει ξενώνες γυμναστήριο στάδιο και θέατρο και ήταν χτισμένο σε ένα απίστευτο φυσικό περιβάλλον με απόλυτη ηρεμία συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο και στην ψυχική υγεία των ασθενών.

Ίαση και Ιεροί Χώροι Θεραπείας

Δαούτη Δέσποινα, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Do ut des : Προσεγγίσεις και ερμηνείες στην πρακτική των ανατομικών αναθημάτων

Από πολύ νωρίς οι άνθρωποι επιζητούσαν τη βοήθεια κάποιας θεότητας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, με την υγεία να αποτελεί μια από τις κύριες ανησυχίες τους. Μια συνηθισμένη πρακτική που διέτρεχε τον Ελληνο-ρωμαϊκό κόσμο ήταν η αφιέρωση ομοιωμάτων των μελών του σώματος σε ιερά, είτε αυτά απεικόνιζαν παθολογικές καταστάσεις είτε όχι, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης, ή παράκλησης, προς τη θεότητα που προσέφερε την ίαση. Τα εν λόγω αναθήματα δεν περιορίζονταν χρονικά στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Η μαρτυρία αυτής της πρακτικής μπορεί να αναχθεί, με τα έως τώρα αρχαιολογικά δεδομένα, στη 2η χιλιετία π.Χ., όποτε και οι πιστοί ανέθεταν ομοιώματα μελών του σώματος σε διάφορες σχισμές βράχων δίπλα στους βωμούς των ιερών κορυφής της Μινωικής Κρήτης. Κατά τη Βυζαντινή εποχή, αυτό το φαινόμενο φαίνεται να εκλείπει όμως η πρακτική επιβιώνει μέχρι και σήμερα με τη μορφή των σφυρήλατων ταμάτων που τοποθετούνται κάτω από εικόνες στους ναούς. Τα ανατομικά αναθήματα αποτελούν ένα κοινωνικό-θρησκευτικό φαινόμενο που αποτυπώνεται μέσα από τα πολυάριθμα αρχαιολογικά ευρήματα σε πλήθος ιερών τόσο στον Ελλαδικό όσο και στον Ιταλικό χώρο. Μέσα από αυτήν την ανακοίνωση, επιδιώκεται η ανάδειξη των ανατομικών αναθημάτων ως πολυδιάστατα εργαλεία κατανόησης της κοινωνικής ταυτότητας του αναθέτη πιστού, της αλληλένδετης σχέσης μεταξύ της θεϊκής και της επίγεια σφαίρας, της σημασίας και της εμβέλειας των ιερών σε συνάρτηση με συγκεκριμένες ιάσεις, αλλά και τον χαρακτήρα των αναθέσεων ανά τον χώρο και τον χρόνο έχοντας ως αφετηρία τη Μινωική εποχή με εστίαση στα ιερά του ελλαδικού κόσμου.

Καλοφωνού Μαργαρίτα, Ιωάννου Κωνσταντίνα – Κασσιανή,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
**Θέματα υγείας και θανάτου: Η περίπτωση των χρηστηριών
ελασμάτων της Δωδώνης**

Το μαντείο της Δωδώνης αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα, μεγαλύτερα και παλαιότερα ιερά στον ελλαδικό χώρο. Εκεί, εντοπίζουμε την Ιερή βελανιδιά, τη Φηγό η οποία με το θρόισμα των φύλλων της έδινε χρησμούς στους προσκυνητές. Σε αυτό το πλαίσιο τοποθετούνται τα χρηστήρια ελάσματα της Δωδώνης τα οποία μας προσφέρουν πληροφορίες για την ζωή των ανθρώπων όπως αυτές διατυπωθήκαν πάνω σε λεπτά φύλλα μολύβδου και κατατέθηκαν στους ιερείς και τους μάντεις. Τα εν λόγω μολύβδινα ελάσματα, αντανακλούν τους προβληματισμούς των ανθρώπων. Πάνω τους έχουν χαραχθεί ερωτήσεις πιστών οι οποίοι απευθύνονται στα θεία. Η συγκεκριμένη μελέτη αποσκοπεί στο να διερευνήσει τον ρόλο των ελασμάτων σε συνάρτηση με ερωτήσεις που αφορούν θέματα υγείας – θανάτου. Μέσω των ελασμάτων διαφαίνεται η αιώνια ανάγκη των ανθρώπων να διαχειριστούν τα προβλήματά τους. Τα περισσότερα ερωτήματα αφορούσαν την πρόβλεψη μελλοντικών γεγονότων, των προβληματισμών, δηλαδή, του αρχαίου Έλληνα που ταυτίζεται με την ανάγκη του σύγχρονου ανθρώπου να επιχειρήσει να προβλέψει το άδηλο μέλλον.

Βεργιώτη Ιωάννα – Παρασκευή, ΔΠΘ

Οι ιεροί χώροι ως τόποι ανακούφισης και θεραπείας

Στην συγκεκριμένη εργασία θα ασχοληθώ με τους ιερούς ναούς και την λειτουργικότητα που διαθέτουν καθώς και το γεγονός ότι ενισχύουν την πίστη και την ελπίδα των ανθρώπων. Όλοι οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη σε μια δύσκολη στιγμή να πιστέψουν σε κάτι πιο ισχυρό δηλαδή μια παντοδύναμη μορφή που θα τους θεραπευε τόσο στον ψυχολογικό όσο και στον σωματικό τομέα. Οπότε οι αρχαίοι έλληνες επισκέπτονταν συχνά τα ιερά για να ζητήσουν βοήθεια σε περίπτωση που αντιμετώπιζαν κάποιο πρόβλημα υγείας. Επίσης, προσεύχονταν για την προσωπική τους υγεία αλλά και των συγγενών τους. Τέλος, έκαναν προσφορές στους θεούς ενώ ζητούσαν την ψυχική ανάταση για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν.

Πελίτη Μελπομένη, ΑΠΘ

Επίδαυρος: Η λατρεία του Ασκληπιού και η Θόλος του Ιερού

Η λατρεία του Ασκληπιού ως θεραπευτή- θεού υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική στην αρχαιότητα. Οι δύο μύθοι που επικρατούν σε σχέση με τη γέννησή του καταδεικνύουν τη λατρεία του Ασκληπιού ως θεού που έχει μία ζωτικής σημασίας για την ανθρώπινη ζωή ιδιότητα, αυτή της ίασης, αλλά και τη λατρεία του ως ήρωα που ήρθε στη ζωή για να σώσει την ανθρωπότητα και να πεθάνει εκτελώντας την τέχνη του. Επιπλέον, η ίδρυση του Επιδαύριου ιερού που αργότερα έγινε ένα από το γνωστότερα Ασκληπιεία στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, το κατέστησε κέντρο και αφητηρία της λατρείας του. Η λατρεία του Ασκληπιού απέκτησε ιδιαίτερη φήμη, καθώς γρήγορα έγιναν γνωστές οι ειδήσεις για θαυμαστές ιάσεις προσελκύνοντας καθημερινά πλήθη επισκεπτών που συνέρρεαν στο ιερό προκειμένου να βρουν την κατάλληλη θεραπεία και την ίαση. Οι πιστοί, πριν αφήσουν τα αναθήματά τους στο ιερό, επισκέπτονταν πρώτα ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα, θεού που λατρευόταν μαζί με τον Ασκληπιό. Έτσι η πόλις των Επιδαύριων κατάφερε να κρατηθεί μέχρι και την ύστερη αρχαιότητα ζωντανή, καθώς η λατρεία του θεού αποτέλεσε έναν από τους κύριους παράγοντες για την επιβίωσή της ανά τους αιώνες, καταφέροντας έτσι να χτίσει έτσι να χτίσει λαμπρά κτίσματα όπως η θόλος, το κυκλικό κτίσμα του ιερού. Τα κυκλικά κτίσματα, είναι γνωστά και από πιο πριν, όπως η θόλος η Ερέτριας και των Δελφών, αλλά και μεταγενέστερα όπως το Φιλιπείο της Ολυμπίας και η σύγχρονή του θόλος των στο Ανάκτορο των Αιγών, στα οποία θα γίνει μία σύντομη αναφορά. Στη συνέχεια αφού διευκρινιστεί η θέση της θόλου στο ιερό, θα αναφερθεί η εικόνα της θόλου έτσι όπως την είδε ο περιηγητής Πausanias. Στη συνέχεια θα περιγραφεί η αρχιτεκτονική και ο διάκοσμος του κυκλικού κτίσματος, ενώ στο τέλος θα αναφερθούν κάποια συμπεράσματα για τη λατρεία του Ασκληπιού αλλά και για τη χρήση των θόλων και ειδικότερα της Επιδαύρου.

Σχέσεις ίασης, θεραπείας και μαγείας στην αρχαιότητα

Αριάδνη – Παναγιώτα Φατοή, ΕΚΠΑ

"Works like magic!": Η σχέση ίασης-θρησκείας και μαγείας στο Αιγαίο και την Εγγύς Ανατολή κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού

Η διάκριση ανάμεσα σε επιστημονικές και παρα-επιστημονικές γνώσεις είναι μάλλον ένα προϊόν της νεωτερικότητας, το οποίο επιταχύνθηκε ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Διαφωτισμού. Παρόλα αυτά, στις αρχαίες κοινωνίες η ίαση δεν ήταν αποκλειστικά μια επιστήμη, την οποία ασκούσαν εξειδικευμένοι ιατροί. Στους ιστορικούς χρόνους του αρχαίου ελληνικού κόσμου, δεδομένη είναι η ύπαρξη Ασκληπιείων, όπου οι πιστοί αφιέρωναν προσφορές και ήλπιζαν σε θεία ανακούφιση για τις ασθένειές τους. Στην παρούσα εισήγηση, πραγματοποιείται μια ανασκόπηση της σχέσης ίασης, θρησκείας και μαγείας κατά τη διάρκεια της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, στο Αιγαίο και την Εγγύς Ανατολή. Στο Αιγαίο, η εντελώς λογιστική χρήση της γραφής δεν αφήνει παρά λίγες και αβέβαιες αρχαιολογικές μαρτυρίες για το ζήτημα αυτό. Παρόλα αυτά, τα κείμενα που έχουν σωθεί από την Αίγυπτο και το Χεττιτικό Βασίλειο κατά την περίοδο εκείνη μαρτυρούν μια ιδιαίτερη σχέση της ίασης όχι μόνο με τη θρησκεία, αλλά και με τις μαγικές δοξασίες και αντιλήψεις των συγκεκριμένων κοινωνιών. Η διάκριση ανάμεσα σε ιερείς, ιατρούς και «μάγους» είναι συχνά ανύπαρκτη στο συγκεκριμένο αυτό. Στην Αίγυπτο, όπου η επιστημονική γνώση της υγείας ήταν σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο, οδηγίες για την αναγνώριση των ασθενειών συνυπήρχαν με οδηγίες για μαγικές τελετουργίες και ξόρκια προστασίας, ενώ η ιατρική ήταν συχνά έργο των ιερέων ή των ανθρώπων που ασχολούνταν με τη μαγεία (heka). Στις Χεττιτικές επιγραφικές πηγές, με ιδιαίτερη τη δράση των γυναικών στον τομέα της φροντίδας υγείας, η ιατρός Zarriya διοργανώνει ένα τελετουργικό γέυμα και εκφωνεί προσευχές για να θεραπεύσει μια επιδημία, ενώ και άλλες πράξεις με σκοπό τη θεραπεία ασθενών μοιάζουν περισσότερο με τελετουργίες παρά με αυτό που θα αποκαλούσε κανείς ιατρική πράξη στη σύγχρονη εποχή.

Δροσόπουλος Ορφέας – Βασίλειος, ΕΚΠΑ & Μαυρίδη Νίκη – Γεωργία,
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

**Η ψυχεδέλεια ως όχημα στην τελετουργία: Τα Ελευσίνια Μυστήρια
και η υπόθεση της Ερυσίβης (Ergot hypothesis)**

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η χρήση των ψυχοτρόπων ουσιών κατά τη διεξαγωγή των Ελευσίνιων Μυστηρίων καθώς και ο ρόλος τους ως λειτουργικό συστατικό της τελετουργίας. Το κύριο ερώτημα το οποίο τίθεται βασίζεται στη θεωρία της ερυσίβης (ergot hypothesis), η οποία είναι ο μύκητας από τον οποίο παράγεται το λυσεργικό οξύ (ο πρόδρομος του LSD), αλλά και στο πώς αυτή, ως συστατικό του κυκεώνα, συμμετείχε στη θρησκευτική διαδικασία και στη σωματοποίηση και εμβάθυνση της μυητικής εμπειρίας δια της ψυχοδραστικότητάς της.

Η έρευνα βασίζεται στην υπόθεση της εκούσιας χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών στα Ελευσίνια Μυστήρια και προκρίνεται ως επικρατέστερος ψυχοδραστικός παράγοντας η ερυσίβη (*C. purpurea*). Η μέθοδος που ακολουθείται για να θωρακιστεί περαιτέρω η εν λόγω θέση είναι η ανάλυση των αρχαιολογικών, φιλολογικών και αρχαιοβοτανολογικών στοιχείων που είναι στη διάθεσή μας, ενώ συμπληρωματικά γίνεται μια απόπειρα μετα-ανάλυσης και σύνθεσης του ήδη υπάρχοντος πλούτου θεωρητικών διεργασιών γύρω από το ζήτημα. Στα πλαίσια της διεπιστημονικής προσέγγισης στο θέμα αξιοποιούνται επίσης τα αρχαιομετρικά στοιχεία (χημικά, (εθνο)βοτανολογικά και φαρμακολογικά) που είναι διαθέσιμα, τόσο για την επαληθευτική τους ισχύ, όσο και για την έγερση νέων επιμέρους ερωτημάτων γύρω από τη χρήση του μύκητα της ερυσίβης, την αλληλεπίδραση πνευματικού και σωματικού και τις απορρέουσες μορφές θρησκευτικότητας με απώτερο στόχο την βαθύτερη συμβολή στην ανασύνθεση ιδεολογικών και θρησκευτικών πτυχών της αρχαιότητας.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την μελέτη υποδεικνύουν πως η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών κατείχε οργανικό ρόλο στις θρησκευτικές διαδικασίες στα Ελευσίνια Μυστήρια. Ο μύκητας της Ερυσίβης, ως δομικό συστατικό της συνταγής του κυκεώνα του οποίου η κατανάλωση ήταν αδιαμφισβήτητο μέρος της τελετουργίας, εδραιώνει τη θέση του ως επικρατέστερο πιθανό ψυχοτρόπο μέσο, ενώ παράλληλα γίνεται μνεία για την τεχνογνωσία γύρω από την ασφαλή χρήση αυτού του -κατά βάση βλαβερού για τον άνθρωπο- μύκητα, εξουδετερώνοντας την αναμενόμενη αρνητική του επίδραση. Όλα αυτά μπορούν να συνεισφέρουν και να αποτελέσουν ερευνητικό ορμητήριο για την ευρύτερη προσπάθεια ανασύνθεσης της αρχαίας ελληνικής θρησκευτικότητας, του χαρακτήρα της πνευματικότητας και της σωματικότητας, καθώς και την ενσωματότητα των πολιτισμικών τελετουργιών μέσω της ψυχεδέλειας.

Ζάχαρης Αστέριος – Ραφαήλ, ΔΠΘ

***Η άρρηκτη σχέση της Ιατρικής με τη Δεισιδαιμονία και τη Μαγεία
στους Αρχαίους πολιτισμούς***

Σε διάφορους αρχαίους πολιτισμούς, η επιστήμη της ιατρικής δεν θα μπορούσε να ταυτιστεί με τον ορισμό της σημερινής ιατρικής επιστήμης, καθώς δεν εξέλειπε η παρουσία του μαγικού στοιχείου. Σκοπός της παρουσίασης αυτής είναι να προσδιορίσει ότι η μαγεία και η ιατρική ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες. Το μαγικό στοιχείο στους πολιτισμούς αυτούς υπήρχε στην καθημερινότητά τους, σχεδόν σε κάθε ενασχόλησή τους, ήταν μέρος της θρησκείας τους και δεν θα μπορούσε να απουσιάσει από την θεραπεία των ασθενών και τον κλάδο της ιατρικής. Πίστευαν ότι πολλές ασθένειες προκαλούνταν από εχθρικές οντότητες, υπερφυσικές δυνάμεις, κακοδαίμονες ή πνεύματα νεκρών που αναζητούσαν εκδίκηση. Ο γήινος κόσμος και οι ανθρώπινες ασθένειες παραλληλίζονται με τον θεϊκό κόσμο. Η θεραπεία περιλάμβανε πρώτα την αναγνώριση της ασθένειας σύμφωνα με τη δύναμη που την προκάλεσε μαζί με τελετουργίες για να κατευνάσουν τους θεούς ή ξόρκια για να διώξουν το κακό. Σε κάποιους πολιτισμούς, η ασθένεια εστιάστηκε στον προσδιορισμό καλής έναντι κακής ενέργειας. Η κακή ενέργεια και ο πόνος δεν θεωρούνταν «διαβολικές» όπως σε άλλους αρχαίους πολιτισμούς. Αντίθετα, πίστευαν ότι αυτές οι αρνητικές δυνάμεις επηρεάζουν την ανάπτυξη ή την αδυναμία να ξεπεράσει κάποιος το πρόβλημά του. Η έρευνα της παρουσίασης στηρίχθηκε σε βιβλιογραφικές, διαδικτυακές και αρχαιολογικές πηγές, σχετικές με το θέμα της παρουσίασης.

Καραγιαννόπουλος Μαρίνος, ΕΚΠΑ

Ο Μέγας Αλέξανδρος ως φυλαχτό και η αποτροπαϊκή του ιδιότητα

Αμέσως μετά τον θάνατό του, η εικόνα και η μνήμη του Μεγάλου Αλεξάνδρου μυθοποιήθηκε. Από την χρήση της εικόνας του στα νομίσματα των Διαδόχων, μέχρι και την δημιουργία λατρείας του Αλεξάνδρου από τον Πτολεμαίο, ο Αλέξανδρος Γ' πήρε σύντομα μια μυθική έκταση στα ελληνιστικά βασίλεια. Τους πρώτες αιώνες μ.Χ. συγγράφεται από τον λεγόμενο «Ψευδό-Καλλισθένη» το Μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου, το οποίο εξελίχθηκε σε ένα από τα πιο γνωστά λογοτεχνικά έργα της Ύστερης Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα, τόσο στην Χριστιανική Δύση, όσο και στην Μουσουλμανική Ανατολή. Στην ανακοίνωση μου, όμως, θα ήθελα να επικεντρωθώ σε μια ειδική περίπτωση αρχαιολογικών καταλοίπων τα οποία σχετίζονται με την λατρεία του Αλεξάνδρου Γ' κατά την Πρωτοβυζαντινή περίοδο. Πρόκειται για τα γνωστά στην ξένη βιβλιογραφία "contorniates", ελληνιστί κοντορνιάτες, ένα είδος μεταλλίων από ορείχαλκο τα οποία παράγονταν στην Ρώμη τον 4ο και 5ο μ.Χ. αιώνα, και τα οποία έχουν μια πληθώρα εικονογραφήσεων (παλιότεροι Ρωμαίοι αυτοκράτορες, φιλόσοφοι και σκηνές αγώνων), μεταξύ των οποίων και την εικόνα του Αλεξάνδρου. Οι απόψεις διίστανται όσον αφορά την χρήση των μεταλλίων, με κάποιους επιστήμονες να υποστηρίζουν πως μοιράζονταν ως δώρα από τους Συγκλητικούς την Πρωτοχρονιά ως μέσο αντιχριστιανικής προπαγάνδας, ενώ κάποιους άλλους να πιστεύουν πως, ειδικά στην περίπτωση των μεταλλίων με τον Αλέξανδρο, χρησιμοποιούνταν ως αποτροπαϊκά φυλαχτά. Μια τρύπα στην κορυφή μέρους των μεταλλίων επιβεβαιώνει εν μέρει αυτήν την θεωρία. Επιπλέον, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα χωρίο από την Κατήχησις του Ιωάννη του Χρυσόστομου, στην οποία ομιλεί προς κατοίκους της Αντιόχειας γύρω στο 390 μ.Χ. Συγκεκριμένα αναφέρει διάφορες πρακτικές που οφείλουν να εγκαταλείψουν οι Αντιοχείς μετά την βάπτισή τους, ανάμεσα στις οποίες, η χρήση νομισμάτων με την εικόνα του Αλεξάνδρου ως φυλαχτά με σωτηριολογική έκταση: Τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ἐπῶδαϊς καὶ περιάπτους κεχρημένων, καὶ νομίσματα χαλκᾶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνοιο ταῖς κεφαλαῖς καὶ τοῖς ποσὶ περιδεσμούντων (Ad illuminandos catacheses 1-2 (PG. 49.240). Το φαινόμενο, εξάλλου, της χρήσης φυλακτών για την θεραπεία, σωτηρία και γενικότερη ψυχική υγεία του ατόμου ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένο κατά την Ύστερη Αρχαιότητα.

Παραγωγή και Διατροφή από την προϊστορία στην αρχαιότητα

Μαρτίδου Ευαγγελία, ΔΠΘ

Προϊστορικός Οίνος

Η εργασία αναφέρεται στον προϊστορικό οίνο και στα αρχαιολογικά ευρήματα που τεκμηριώνουν την παρασκευή του. Εκτός από τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα στοιχεία στα οποία θα στηριχτώ συμπεριλαμβάνουν γραπτές και εικονογραφικές πηγές. Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης γίνεται σύντομη ιστορική ανάδρομη στο κρασί. Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζω αρχαιολογικά ευρήματα που σχετίζονται με την παρασκευή του οίνου στην προϊστορία του Ελλαδικού χώρου, ενώ θα γίνει αναφορά και στο αρχαιότερο γνωστό παράδειγμα εκτός Ελλάδος. Στο υπόλοιπο μέρος της ανακοίνωσης θα δοθεί έμφαση στα ευρήματα από το νεολιθικό οικισμό του Ντικιλί Τας στην ανατολική Μακεδονία, όπου βρέθηκαν ευρήματα που σχετίζονται με το πρωιμότερο γνωστό προϊστορικό οίνο στον Ελλαδικό χώρο.

Νικοπούλου Χριστίνα, ΑΠΘ

Μία σύντομη Ιστορία του Κρόκου στον Ελλαδικό Χώρο

Νέα δεδομένα από τη γενετική μελέτη του DNA του κρόκου ενισχύουν την εκτίμηση της προέλευσής του και τη σπουδαιότητά του στον αρχαίο ελληνικό χώρο. Η εικονογραφία της φύσης, που χαρακτηρίζει την τέχνη της Εποχής του Χαλκού, ειδικά των Μινωιτών, προσφέρει μια καλή εικόνα της σημασίας αυτού του φυτού, που διαχέεται σε όλες τις πτυχές της ζωής. Ο κρόκος, που χρησιμοποιείται ως χρωστική, φάρμακο και συστατικό αρωμάτων, είναι κυρίαρχο στοιχείο στην τέχνη και την κοινωνία της εποχής αυτής. Οι απεικονίσεις του κρόκου σε κεραμικά, σε αναθηματικά αντικείμενα, οι αναφορές σε αυτόν σε κείμενα της γραμμικής Β και σε τοιχογραφίες, όπως αυτές του ανακτόρου της Κνωσού και του ακρωτηρίου της Θήρας, καταδεικνύουν την σπουδαιότητά του. Έχοντας βρει τη θέση του στη μινωική ιατρική, τη βιομηχανία και τις θρησκευτικές πρακτικές και ιδιαίτερα συνδεδεμένος με τις γυναίκες της εποχής, συνέχισε το ταξίδι του στην αρχαία Ελλάδα, όπου τον συναντάμε σε διάφορα ιατρικά κείμενα της εποχής, με πληθώρα ιδιοτήτων. Η σημασία του για τους αρχαίους Έλληνες είναι προφανής, οι θεϊκοί συμβολισμοί για τον κρόκο κάθε άλλο παρά είναι περιορισμένοι. Μερικά παραδείγματα είναι η προέλευση της ελληνικής λέξης "κρόκος", η οποία βασίζεται στην αρχαία ελληνική μυθολογία σύμφωνα με την παράδοση. Γνωρίζουμε όμως πως ακόμα και ο πέπλος που αφιέρωναν οι Αθηναίοι στη θεά Αθηνά κατά την διάρκεια των Παναθηναίων, ήταν κροκωτός. Η χρήση του κατά τους βυζαντινούς χρόνους ήταν συνεχής, μάλιστα ο κρόκος είναι ένα από τα εξήντα υλικά, που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή του Αγίου Μύρου. Το σαφράν θεωρείται το ακριβότερο μπαχαρικό μέχρι και τις μέρες μας, η σπουδαιότητά του όμως εκτείνεται πέρα από την εμπορική του αξία. Αυτό γίνεται αντιληπτό και από τις αναφορές στον κρόκο από τη περιοχή της Κοζάνης, οι οποίες προβάλλουν την διαχρονική σημασία του στην ευρύτερη πολιτιστική κληρονομιά του σύγχρονου ελλαδικού χώρου.

Αναστασιάδου Όλγα, Γαλάνης Νικόλαος, ΔΠΘ

**Μαθαίνοντας για τη διατροφή των Αρχαίων Ελλήνων μέσω
εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που βασίζεται στη θεωρία της
πολλαπλής νοημοσύνης**

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην εκμάθηση της διατροφής των Αρχαίων Ελλήνων μέσω εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που βασίζονται στη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης. Η διατροφή είναι σημαντική, διότι αποτελεί έναν εκ των καθοριστικότερων παραγόντων για την εύρυθμη λειτουργία του ανθρώπινου οργανισμού, τη σωματική ανάπτυξη και τη διατήρηση της υγείας. Από την άλλη, η διερεύνηση διατροφικών συνηθειών παρελθόντων πολιτισμών προσφέρει πληροφορίες περί πολιτισμικού και ιστορικού πλαισίου της κατανάλωσης των τροφίμων. Την αρχαία ελληνική διατροφή χαρακτηρίζει το μέτρο και η ισορροπία. Οι αρχαίοι Έλληνες υπήρξαν λιτοδίαιτοι, αφ' ης στιγμής κατανάλωναν ποικιλία τροφίμων, σε μικρή ποσότητα και η διατροφή τους συνάδει με αυτή που καλείται «Μεσογειακή Διατροφή», ήτοι κατανάλωση τροφίμων με χαμηλή περιεκτικότητα σε λιπαρά, κατανάλωση υδατανθράκων μέσω δημητριακών, ψωμιού, φρούτων/λαχανικών, καθώς και κατανάλωση γαλακτοκομικών. Συγκεκριμένα, τα κυρίαρχα στοιχεία της αρχαιοελληνικής διατροφής ήταν: το ψωμί, τα λαχανικά, τα όσπρια, τα φρούτα, οι ξηροί καρποί, οι σαλάτες, το αγουρέλαιο, το τυρί, ενώ η κατανάλωση κρέατος γινόταν σπάνια. Η υιοθέτηση βιώσιμης διατροφής αποτελεί σήμερα κατευθυντήρια αρχή καθορισμού του τρόπου παραγωγής τροφίμων, κάτι που συνέβαινε και στην αρχαία Ελλάδα, με σκοπό τη διασφάλιση του ότι η παραγωγή τροφίμων και η διατροφή ήταν φιλικές προς το περιβάλλον και υγιεινές. Επιπρόσθετα, είναι ένα είδος διατροφής που μειώνει το Οικολογικό Αποτύπωμα, αφού βασίζεται στην κατανάλωση τοπικών/εποχικών ειδών. Για την αποδοτικότερη εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής διατροφής, προτείνεται μια συγκεκριμένη διδακτική πρόταση, η οποία βασίζεται στη θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης του Gardner. Σύμφωνα με αυτή, η νοημοσύνη χωρίζεται σε εννέα τομείς (π.χ. γλωσσική, διαπροσωπική, νατουραλιστική), εξίσου σημαντικούς, αλλά όχι το ίδιο αναπτυγμένους σε κάθε άτομο. Όσο περισσότερο χρόνο αφιερώνει κανείς στην ενίσχυση της νοημοσύνης και όσο μεγαλύτερη καθοδήγηση/ενθάρρυνση δέχεται, τόσο περισσότερο αναπτύσσει τον συγκεκριμένο τομέα νοημοσύνης του, με αποτέλεσμα τη βέλτιστη εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής διατροφής.

Αθλητισμός και Διατροφή

Αμαραντίδης Παναγιώτης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αθλητισμός και Ιδεολογία της Εξουσίας: Τα Ταυροκαθάψια και η Κνωσιακή Ιδεολογία κατά τη Νεοανακτορική Περίοδο

Η ιδεολογία, ως ένα σύστημα ιδεών με το οποίο η άρχουσα τάξη ταυτίζεται και μέσω αυτής επιβεβαιώνει την θέση της, φαίνεται να υπάρχει στην μινωική Κρήτη κατά την νεοανακτορική περίοδο και εκφράζεται μέσα από την εικονογραφία του συμβόλου του ταύρου. Εκτός από τις παραστάσεις όπου το σύμβολο αυτό απεικονίζεται μόνο του, υπάρχουν εικονογραφικές εκδοχές όπου ο άνθρωπος εμπλέκεται σε δραστηριότητες μαζί του προσπαθώντας να τον δαμάσει. Μία από αυτές τις δραστηριότητες ήταν τα ταυροκαθάψια, που αποτελούσαν ένα από τα σημαντικότερα αγωνίσματα της μινωικής κοινωνίας. Οι παραστάσεις αυτές απαντώνται σε σφραγίσματα και σφραγιστικά δαχτυλίδια, τοιχογραφίες, ειδώλια και διακοσμητικά πλακίδια. Όμως, τα εικονογραφικά αυτά χαρακτηριστικά μονοπωλούν στην Κνωσό (τοιχογραφίες), ή άλλοτε είναι κνωσιακής προέλευσης (σφραγίσματα), και την δική της ιδεολογία της εξουσίας θα αντιπροσώπευαν. Χρησιμοποιήθηκαν, δηλαδή, ως ένα μέσο προπαγάνδας για την νεοανακτορική κοινωνία, επιβεβαιώνοντας την κνωσιακή εξουσία και κυριαρχία, τόσο μέσα στον χώρο του ανακτόρου της Κνωσού, όσο και έξω από αυτό. Έτσι, στην παρούσα ανακοίνωση θα γίνει μία παρουσίαση των τοιχογραφιών με ταυροκαθάψια (Κνωσός και Tell el Dab'a) και στη συνέχεια των αρχαιολογικών καταλοίπων, που έχουν βρεθεί στην υπόλοιπη Κρήτη και το Αιγαίο, τα οποία φέρουν σκηνές ταυροκαθαψίων και έχουν έναν κνωσιακό χαρακτήρα (κυρίως σφραγίσματα). Όλα αυτά ως μέρος της επιχειρηματολογίας, η οποία υποστηρίζει πως τα ταυροκαθάψια και η εικονογραφία τους, ως επέκταση του ισχυρού συμβολισμού του ταύρου, χρησιμοποιήθηκαν ως ένα άθλημα μέσω του οποίου η κνωσιακή ελίτ αποκτούσε κύρος και επιβεβαίωνε την θέση της. Κατ' επέκταση θα συζητηθεί η προέλευση τους, ποιοι ήταν αυτοί που απεικονίζονται να συμμετέχουν, που λάμβαναν χώρα, καθώς και τα παράλληλα τους από την υπόλοιπη ανατολική μεσόγειο (π.χ. Συρία).

Πετράς Ραφαήλ, ΔΠΘ
Οι αθλητές στην Αρχαία Ελλάδα

Το θέμα που διάλεξα να σας παρουσιάσω είναι «Οι αθλητές στην αρχαία Ελλάδα», και ο λόγος που το επέλεξα, είναι το γεγονός ότι ο αθλητισμός, από τα αρχαία χρόνια ακόμη, έχει επηρεάσει όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής μας ζωής. Πιο συγκεκριμένα, η εργασία αυτή καλείται να αναδείξει την διατροφή αλλά και το σώμα των αρχαίων Ελλήνων αθλητών, μέσα από κατάλοιπα της αρχαιότητας. Η εργασία θα χωρίζεται σε δυο ενότητες, στην πρώτη θα επικεντρωθούμε στην διατροφή των αθλητών, στο τι περιλάμβανε το κάθε γεύμα τους αλλά και στις διαφορές που υπήρχαν στην διατροφή ανάλογα με το κάθε άθλημα. Στη δεύτερη ενότητα θα μιλήσουμε για το σώμα του αθλητή και τον συμβολισμό που είχε εκείνη την περίοδο, στην συνέχεια θα αναφερθούμε στους τρόπους προπόνησης των αθλητών και τα μέρη που είχαν την δυνατότητα να αθληθούν, και στο τέλος, θα ασχοληθούμε, με τον συμβολισμό που είχε το στεφάνι δάφνης, που προσφερόταν στον νικητή, κυρίως στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Βολουδάκης Ιωάννης – Χαράλαμπος, ΔΠΘ

Περί της διατροφής των αρχαίων Ελλήνων και η Σχέση τους με τη Φύση

Στην αρχαία Ελλάδα η διαχείριση των τροφίμων ήταν κάτι πολύ δύσκολο, καθώς οι πόροι ήταν περιορισμένοι και δύσκολο να τους αποκτήσεις. Στην παρούσα εργασία θα αναφερθώ αρχικά στις μεθόδους, με τις οποίες οι αρχαίοι Έλληνες καλλιεργούσαν τα κτήματα τους και στη συνέχεια θα αναλύσω τις δυσκολίες στον τρόπο καλλιέργειας, όπως και τον ρόλο των κλιματικών συνθηκών. Ακόμη, θα αναφερθώ στα είδη των καλλιεργειών, πώς αυτά τα προμηθεύονταν και πού τα χρησιμοποιούσαν. Έπειτα, θα μελετηθεί η σχέση των αγροτών με τα αστικά κέντρα όπως και η σχέση των ανθρώπων με τη φύση και ως απόρροια αυτών, πώς οι Έλληνες είχαν ως στόχο να διατηρήσουν την ισορροπία με τη φύση. Στο δεύτερο μέρος, θα αναλύσω άλλες ασχολίες, που συνέβαλαν στον βιοπορισμό των Ελλήνων, όπως η κτηνοτροφία και η αλιεία. Εξάλλου, οι δύο αυτές ασχολίες ήταν απαραίτητες για πολλές πόλεις στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα η υπερβόσκηση αποτελούσε σημαντικό περιβαλλοντικό πρόβλημα. Στο τρίτο σκέλος, θα αναλύσω τον ρόλο του εμπορίου, τις πρώτες ύλες που προμηθεύονταν οι Έλληνες και τη συμβολή στη διατροφή τους. Τέλος, θα αναλύσω τις διατροφικές συνήθειες των αρχαίων Ελλήνων και πώς παρασκευάζανε τις τροφές τους. Με αυτή την εργασία θα καλύψω το ευρύ φάσμα των διατροφικών συνηθειών των αρχαίων Ελλήνων, καθώς και τη διαχείριση των πόρων, που αποτελεί ένα θέμα επίκαιρο ακόμα και σήμερα.

Απεικονίσεις και Ερμηνείες του σώματος και της ψυχής στην τέχνη, τις γραπτές πηγές και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα

Στεφανίδης Κωνσταντίνος, ΑΠΘ

«Συνέθλασας κάρας δρακόντων»: Ανιχνεύοντας τους συμβολισμούς του όφεως στη διαχρονία του ελληνικού πολιτισμού

Η παρούσα ανακοίνωση φιλοδοξεί να ανιχνεύσει τη συμβολική παρουσία του όφεως/δράκοντος σε διάφορες όψεις του ελληνικού πολιτισμού: από τα τεχνουργήματα των προϊστορικών χρόνων, τα επιτύμβια ανάγλυφα των ελληνοιστικών, τα «ιερά αντικείμενα» των βυζαντινών μέχρι τη νεοελληνική ενδυμασία της Οθωμανοκρατίας. Κοντολογίς, εξετάζεται το φίδι ως ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αρχαιολογικά, πανάρχαια σύμβολα πρωτίστως της θεραπείας και έπειτα και άλλων ιδιαίτερων σημασιολογικών ιδιοτήτων: χθόνια, φυλακτική, αποτροπαϊκή, γονιμική, μαγικοθρησκευτική, διακοσμητική. Οι χρήσεις του ποικίλλουν όσες και οι σημασίες του, γεγονός που δείχνει τη βαρύτητα της ψυχολογικής και συναισθηματικής φόρτισης στο σύμβολο σε βαθμό που κερδίζει άλλοτε το φόβο και άλλοτε τον σεβασμό και τη λατρεία της λαϊκής ψυχής. Ιδιαίτερα θα επιμείνουμε στην πιο πρόσφατη εποχή της Οθωμανοκρατίας, κατά την οποία το σύμβολο αυτό ενυπάρχει και κοσμεί από τη μια τις επιφάνειες των ξυλόγλυπτων τέμπλων, των λιθανάγλυφων πλακών, των βελούδινων και μάλλινων ενδυμάτων ενώ από την άλλη λειτουργεί ως ιδεολογική, εξωστρεφή κίνηση μιας κοινωνίας που επενδύει στα σύμβολα ως ταυτότητες του «άδηλου και κρύφιου». Αυτός ο μυσταγωγικός χαρακτήρας τους μας εισάγει σε έναν μη λεκτικό κώδικα, γνωστό στη μηχανική της κοινωνίας της κάθε εποχής. Η προσπάθεια αποκωδικοποίησης και ερμηνείας του, αποκαλύπτει νοήματα και αναπαραστάσεις που βοηθούν στην κατανόηση και διατήρησή τους και από τον σύγχρονο άνθρωπο: όσο μοντέρνα και τεχνοκρατική κι αν είναι η εποχή μας, πάντα θα μετέχει στον κόσμο των συμβόλων που μεταβιβάζονται μέσα από τον αέναο ρου της παράδοσης.

Κόνιαρη Πολυξένη – Ειρήνη, ΔΠΘ

**Οι ψυχικές ασθένειες στην τέχνη και τις γραπτές πηγές στην
αρχαιότητα**

Η εργασία εξέτασε την αντιλήψεις που επικρατούσαν κατά την περίοδο της Ελληνικής Αρχαιότητας και την Ρωμαϊκή περίοδο μέσα από την λογοτεχνία , την ιατρική και την αναπαράσταση αυτών στην τέχνη. Ουσιαστικά μέσα από αυτήν την παρουσίαση έγινε αντιληπτή τόσο η κατανόηση των αντιλήψεων που υπήρχαν όσο και η μετάβαση από την ερμηνεία των ψυχικών ασθενειών ως το αποτέλεσμα της θεϊκής παρέμβασης σε κάτι που οφείλεται σε οργανικούς παράγοντες . Παράλληλα ορίστηκε η έννοια της ψυχικής ασθένειας κατά το DSM-IV ώστε να οριοθετηθεί το πλαίσιο αναφοράς. Μέσα από την παρουσίαση αναλύθηκε η τρέλα του Αίαντα από τον Σοφοκλή, όπου η ψυχική ασθένεια αποδίδεται σε θεϊκή παρέμβαση. Η προσέγγιση του Γαληνού, που ήταν σημαντικός γιατρός και ανέπτυξε θεραπείες βασισμένες σε δίαιτα, άσκηση και βότανα. Η προσέγγιση του θεωρείται παρωχημένη σήμερα. Οι ψυχικές ασθένειες αναπαραστάθηκαν με αγγειογραφίες, γλυπτά και άλλες μορφές τέχνης, όπως τα γλυπτά του Λαοκόοντα. Κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, η άποψη για τις ψυχικές ασθένειες εξελίχθηκε, αποδίδοντας τις σε φυσικούς παράγοντες. Ο Σορανός της Εφέσου πρότεινε ηπιότερες θεραπείες όπως ισορροπημένη διατροφή και μουσικοθεραπεία. Στην Ρωμαϊκή Εποχή, οι ψυχικές ασθένειες αποδίδονταν σε εσωτερικούς παράγοντες, ενώ οι θεραπείες ήταν αρχαϊκές, βασισμένες στη διαθέσιμη γνώση της εποχής. Αυτή η εξέλιξη αντικατοπτρίζει την πρόοδο της επιστημονικής σκέψης και της ιατρικής πρακτικής.

Παναγιώτης Τσιλογεώργης, ΔΠΘ

Η επίδραση της Ορθοδοξίας στην Διατροφή και την Ψυχική Υγεία του Ανθρώπου

Ένας από τους κύριους στόχους του σημερινού ανθρώπου είναι να δομήσει έτσι την ζωή του ώστε να τον συνοδεύει μια ισορροπημένη και υγιεινή διατροφή, που αυτή με την σειρά της θα του εξασφαλίσει μια σωστή σωματική αλλά και ψυχική υγεία. Ένα μέσο που έχει στην διάθεση του είναι η ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Το ξεχωριστό διατροφολόγιο που διαθέτει, εκτός του ότι αριθμεί πάνω από χίλια χρόνια ζωής, περιέχει υγιεινές τροφές που είναι πλούσιες σε θρεπτικά συστατικά, απαραίτητα για την ανθρώπινη διατροφή. Το διατροφολόγιο της ορθοδοξίας, το οποίο έχει δομηθεί από τους πατέρας της εκκλησίας μας, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ποιότητα αλλά και στην ποσότητα των τροφών αποφεύγοντας την έλλειψη αλλά και την υπερβολή στοχεύοντας στην μεσότητα, με όλους τους παράγοντες να βρίσκονται πάντα σε μια ισορροπία. Μια πρακτική βασισμένη στην Αριστοτελική θεωρία. Το διατροφολόγιο της συνδέεται και με ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, οι περίοδοι της νηστείας που χωρίζονται σε τέσσερεις, αυτή της Σαρακοστής, του Δεκαπενταύγουστου, των Χριστουγέννων και των Αγίων Αποστόλων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η σωματική υγεία είναι άμεσα συνδεδεμένη και με την ψυχική υγεία. Χαρακτηριστικό της ορθόδοξης πίστης είναι ότι δίνει στον άνθρωπο το δικαίωμα της επιλογής και της προσωπικής ελευθερίας, χωρίς να τον καταπιέζει και να τον επιβαρύνει ψυχολογικά. Δυστυχώς οι άνθρωποι ταλανίζονται από ασθένειες της ψυχής όπως είναι η κατάθλιψη και το άγχος. Η διδασκαλία της Ορθοδοξίας που βασίζεται στο κήρυγμα και στις παρακαταθήκες των αγίων πατέρων έχει την δύναμη να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα έχοντας πάντα στο επίκεντρο την ψυχή του ανθρώπου. Επιπρόσθετα υπάρχουν πολλά αρνητικά συναισθήματα που επηρεάζουν την ψυχική υγεία του ανθρώπου όπως η ζήλια, η κακία, η απληστία, η αλαζονεία και πολλά άλλα, τα οποία η ορθοδοξία μέσω της διδασκαλίας της προσπαθεί να αντικαταστήσει μέσω της αγάπης για τον συνάνθρωπο, την ελεημοσύνη και την φιλευσπλαχνία. Ένα άλλο ζήτημα το οποίο αναλύεται στην παρούσα παρουσίαση είναι η ταυτόχρονη συνέχεια και σύνθεση του αρχαίου Ελληνικού πνεύματος με την Ορθοδοξία που φτάνει έως το σήμερα. Η σύνδεση αυτή πραγματοποιείται σε πολλούς τομείς. Πιο συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στο κομμάτι της υγείας και την διατροφής. Μια θεωρία βασισμένη σε βυζαντινά κατάλοιπα που ακόμη από μια πρόχειρη ματιά μπορούμε να κάνουμε αυτή την διαπίστωση.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η Οργανωτική Επιτροπή του 12^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Φοιτητών Αρχαιολογίας επιθυμεί να εκφράσει τις θερμές τις ευχαριστίες της στις αρχές του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και τους αξιότιμους καθηγητές και καθηγήτριες του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας, του Τμήματος Γλώσσας Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών και του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών για την συμβολή τους στην πραγματοποίηση του συνεδρίου και των δράσεών του.

Θερμές ευχαριστίες αρμόζουν στην επιστημονική επιτροπή και ιδίως στις κυρίες Ουρέμ – Κώτσου Χριστίνα – Ντουσάνκα και Αβραμίδου Αμαλία, ως επιστημονικά υπεύθυνες, για την υποστήριξη και την καθοδήγηση.

Επιπρόσθετα χρήζουν ιδιαίτερης μνείας οι χορηγοί μας, χωρίς την αξιοσημείωτη συμβολή των οποίων δεν θα ήταν δυνατή η πραγματοποίηση του συνεδρίου.

Τέλος, οφείλουμε να επισημάνουμε την πολύτιμη συνδρομή της εθελοντικής ομάδας, που κατέβαλε τεράστια προσπάθεια για την ομαλή διεξαγωγή του συνεδρίου.

Ευγενικοί Χορηγοί Συνεδρίου

Ευγενικοί Χορηγοί Εκθέσεων Βιβλίων

